

فلسفه و حکمت ۲ احکام

علی اصغر دریایی

اشاره:

در شماره پیشین، برخی از حکمت‌های وضو مطرح شد. در این شماره، بعضی از حکمت‌های غسل را که در روایات آمده و ثمرات بهداشتی آن را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

غسل

به‌طور کلی فلسفه غسل، نظافت بدن است که لزوم آن بر هیچ کس مخفی نیست. در علل الشرایع و عیون اخبار الرضا علیه السلام از امام هشتم علیه السلام نقل شده است که ایشان در پاسخ به محمد بن سنان درباره فلسفه این کار فرمودند که غسل، سبب پاکیزگی جسمی و روانی است.

غسل جنابت، فواید بسیاری دارد که تاکنون علت و نتایج مهم آن برای ما پوشیده مانده است. درباره برخی حکمت‌های غسل جنابت در حدیثی از حضرت رضا علیه السلام چنین نقل شده است:

«مردم به انجام غسل جنابت امر شده‌اند؛ اما امر نشده‌اند که پس از قضای حاجت (توالث رفتن)، غسل کنند؛ در صورتی که آن (خروج مدفوع) نجس‌تر و پلیدتر از [خروج منی و] جنابت است؛ [دلیل غسل نکردن برای خروج مدفوع آن است که] جنابت از ذات انسان حادث و از همه بدن خارج می‌شود؛ اما مدفوع آدمی از ذات انسان به وجود نمی‌آید و جز این نیست که غذا از مجرای، وارد [معهده] می‌شود و از مجرای دیگری خارج می‌شود.»^۱

همچنین امام حسن مجتبی علیه السلام می‌فرماید:

چند نفر یهودی، محضر مبارک رسول خدا صلی الله علیه و آله رسیدند و داناترین آنها چند مسئله از حضرت پرسید و در ضمن سؤالاتش عرضه داشت:

«چرا حق تعالی درباره جنابت، به غسل امر فرموده است؛ ولی در صورت خروج ادرار و غائط، غسل را واجب نکرده است؟»

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «هنگامی که آدم علیه السلام از درخت منهی تناول کرد، آنچه را که خورد به آرامی و آهستگی وارد عروق و موی و پوست او شد؛ از اینرو وقتی مردی با همسرش مجامعت می‌کند آب از تمام رگها و موهای بدنش خارج می‌شود؛ از اینرو حق عزوجل، این حکم را جعل کرده است که در صورت جنابت، غسل بر فرزندان آدم علیه السلام واجب است و آن را تا روز قیامت مستمر کرده است؛ ولی ادرار از زیادی مایعاتی است که انسان می‌آشامد و غائط از زیادی

۱. وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۱۸۰... وَ إِنَّمَا أُمِرُوا بِالْفَسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ لَمْ يُؤْمَرُوا بِالْفَسْلِ مِنَ الْخَلَاءِ وَ هُوَ أَنْجَسُ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ أَفْذَرُ مِنْ أَجْلِ أَنْ الْجَنَابَةَ مِنْ نَفْسِ الْإِنْسَانِ وَ هُوَ شَيْءٌ يَخْرُجُ مِنْ جَمِيعِ جَسَدِهِ وَ الْخَلَاءُ لَيْسَ هُوَ مِنْ نَفْسِ الْإِنْسَانِ إِنَّمَا هُوَ غِذَاءٌ يَدْخُلُ مِنْ نَابٍ وَ يَخْرُجُ مِنْ نَابٍ.

طعامی است که تناول می‌کند. پس در صورت خروج این دو، وضو واجب است. «یهودی گفت: «ای محمد صلی الله علیه و آله راست فرمودی.»^۱

شاید فرمایشات امامان علیهم السلام در این باره از یک منظر به یافته‌های دانشمندان این دوران اشاره داشته باشد. آنان چنین گفته‌اند:

طبق تحقیقات، در بدن انسان، دو سلسله اعصاب خودمختار وجود دارد که تمام فعالیت‌های بدن را کنترل می‌کند. این اعصاب عبارت‌اند از: اعصاب سمپاتیک و پاراسمپاتیک. این دو رشته اعصاب در سراسر بدن انسان و در اطراف تمام دستگاه‌های داخلی و خارجی گسترده شده‌اند.

وظیفه اعصاب سمپاتیک، تند کردن و به فعالیت واداشتن قسمت‌های مختلف بدن و وظیفه اعصاب پاراسمپاتیک، کند کردن فعالیت آنهاست. در واقع، یکی نقش گاز اتومبیل و دیگری، نقش ترمز را دارد. تعادل این دو دسته اعصاب سبب می‌شود دستگاه‌های بدن، به طور متعادل کار کنند.

گاهی جریان‌هایی رخ می‌دهد که این تعادل را بر هم می‌زند؛ از جمله این جریانها مسئله شهوت یا اوج لذت جنسی است که معمولاً مقارن خروج منی صورت می‌گیرد.

در این موقع، سلسله اعصاب پاراسمپاتیک بر اعصاب سمپاتیک پیشی می‌گیرد و تعادل به شکل منفی به هم می‌خورد. این موضوع، ثابت شده است که از جمله اموری که می‌تواند اعصاب سمپاتیک را به کار وادارد و تعادل از دست رفته را تأمین کند، تماس آب با بدن است. از آنجا که تأثیر شهوت بر تمام اعضای بدن به طور محسوسی دیده می‌شود و تعادل این دو دسته اعصاب در سراسر بدن به هم می‌خورد، دستور داده شده است که پس از آمیزش جنسی یا خروج منی،

تمام بدن با آب شسته و در پرتو اثر حیات بخش آن، تعادل کامل، میان این دو دسته اعصاب در سراسر بدن برقرار شود.^۱

از سوی دیگر، هنگام عمل زناشویی، انقباض و عکس‌العملهایی در اعصاب به وجود می‌آید که آثار آن بی‌درنگ در بدن ظاهر می‌شود. آنچه همگان از آمیزش احساس می‌کنند، سستی عمومی است که بر انسان عارض می‌شود.

افزون بر این، خون که در رگهای همه بدن جاری است، انقباض پیدا می‌کند؛ به گونه‌ای که اندکی از حالت عادی جریان، خارج می‌شود؛ به ویژه، جریان آن بر سطح بدن.

در این صورت، ریختن آب بر همه بدن و دست کشیدن بر اعضا در هنگام غسل - که مستحب است - سبب بازگشت جریان معمولی خون و تجدید عمل دور آن است. در نتیجه، اعمال حیاتی به حالت عادی برمی‌گردد و بدن برای ادامه زندگی و فعالیت آماده می‌شود.^۲

دکتر مصطفی نورانی می‌نویسد: «غسل، علاوه بر اینکه کثافت‌های ظاهری بدن را پاک می‌کند، باعث فواید بی‌شماری است. عمل زناشویی جماع، سبب می‌شود سلولهای بدن بمیرد و این سلولها با شستن بدن، حیات دیگری پیدا می‌کند. بدن، بدون غسل بو می‌گیرد؛ چون همه فضولات به عروق لنفاوی می‌ریزد.»^۳

احمد محمد سلیمان می‌نویسد:

۱. تفسیر نمونه، ناصر مکارم شیرازی و همکاران دارالکتب الاسلامیه، نوزدهم، ۱۳۷۶ ش، ج ۴، ص ۲۹۲ و ۲۹۳.

۲. رک: عروة الوثقی، ج ۱، ص ۳-۵: مدارا الیدغلی الاعضاء لزیادة الاستظهار.

۳. بهداشت اسلامی، مصطفی نورانی، دفتر مرکزی مکتب اهل بیت، ۱۳۶۹ ش، ج ۱، ص ۲۴.

«چون منی دارای مقداری مایع لزج، موسوم به موسین است، اطراف سوراخهای پوست را به خوبی می‌گیرد و به کلی تنفس پوستی قطع می‌شود. غسل کردن، اعصاب را منبسط می‌کند و آنها را به حال طبیعی و عادی بر می‌گرداند.»^۱

همچنین دکتر صدرالدین نصیری که کتاب بهداشت اجتماعی در اسلام از اوست، یکی از علل واجب‌شدن غسل جنابت را حفظ اعضای تناسلی می‌داند؛ زیرا کثافات پدیدآمده از مقاربت، باعث تولید اقسام امراض مقاربتی، از قبیل: سوزاک، سفلیس و ... می‌شود. همچنین در موقع مقاربت که بدنها با هم تماس دارند، ممکن است امراض جلدی از یک شخص به دیگری سرایت کند.

پوست شخص جنب، آلوده به اثر جنابت است. اگر شخص جنب، بدون انجام غسل جنابت یا گرفتن وضو و یا تیمم، مشغول اکل و شرب شود، میکروبهایی که از جنابت در بشره ایجاد شده‌اند، با غذا و آب ضمیمه شده، پس از ورود به معده، سبب امراضی می‌شوند که از جمله آنها برص (لکه‌های سفید در بدن) است.^۲

لازم است اشاره شود که مقررات جنابت، مؤثرترین وسیله در پیشگیری از افراط در فعالیت‌های جنسی است. خاصیت غسل، تأمین سلامت پوست است که با زدودن سلولهای مرده، چربیهای زاید، املاح و گرد و غبار صورت می‌گیرد.

فرایند خروج منی از بدن با تعریق شدید همراه است و به رخوت و سستی تمام اندامها منتهی می‌شود؛ به طور کلی، اختلالات مقدماتی سلولها و نسوج به

۱. القرآن و الطب الحديث، علی الصادق عبدالرضا، بیروت، دار المورخ عربی، ص ۲۲۳.

۲. فلسفه احکام اسلامی از نظر علم امروز، محمد جواد نجفی، نشر مصطفوی، ص ۶۹.

صورت مسمومیت‌های بیولوژیکی و میکروبی و اختلالات مقدماتی اعضا و دستگاه‌های بدن به صورت ضعف، سستی و شبه فلج، سرانجام به یک سلسله عوارض و بیماریها منجر می‌شود که پیشگیری از آنها از عهده طب جدید هم خارج است.^۱

غسل از جمله شوک‌های خفیفی است که از طریق تحریک اعصاب سمپاتیک و پاراسمپاتیک به تحریک و تقویت فعالیت عمومی و در نتیجه از یاد قدرت حیاتی بدن منجر می‌شود.

ضعف شدید و رخوت عمومی بدن، پس از خروج منی از جمله مواردی است که فقط با شستشوی بدن رفع می‌شود.^۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. تجلی حکمت در فلسفه پزشکی احکام، محمد عزیز حسامی، سندج، یرتو بیان، اول، ۱۳۸۱ش، ص ۵۴.

۲. اهمیت روزه از نظر علم روز، تهران، شرکت سهامی انتشار، دوم، ۱۳۴۸ش، ص ۱۴۰ - ۱۴۵.

دبیرتعالی،

فهرست خوان

یازدهمین همایش کتاب سال حوزه

پژوهشگران و مؤلفان حوزوی که اثری از آنان در سال ۸۷ منتشر شده است می توانند با ارائه دو نسخه از کتاب خود به دبیرخانه کتاب سال حوزه در این همایش شرکت کنند.

بخش ویژه همایش

بایان نامه های سطح ۴ حوزویان از سال ۸۵ تا ۸۷

مجلس ارسال آثار: پایان خردادماه ۸۸

نشانی: بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، معاونت پژوهش حوزه

دبیرخانه کتاب سال حوزه

تلفن فاکس: ۲۹۱۴۵۵۸